

Slægts – Tidende

for
Trekantområdet

Udgivet af Trekantområdets Slægtshistoriske Forening

Nr.: 22

September

Sæson 2011/12

Bestyrelse

Formand:	Jesper Ratjen, Majvænget 66, 6000 Kolding ☎ 7551 8063, e-mail: <u>j.ratjen@stofanet.dk</u>
Næstformand, redaktør:	Kai Aurbo, Borggårdsparken 38, 7080 Børkop ☎ 7586 8315, e-mail: <u>kaiaurbo@turbopost.dk</u>
Kasserer, bladudvalg:	Jonna Qvortrup, Prangervej 82, 7000 Fredericia ☎ 7592 9678, e-mail: <u>jonnaqvortrup@hotmail.com</u>
Sekretær:	Otto Geisler, Fuglebakken 47 B, 7000 Fredericia ☎ 7592 1887, e-mail: <u>fuglebak@profibermail.dk</u>
Bibliotekar:	Laila Køngerskov, Castorvænget 6, 7000 Fredericia ☎ 7592 8338, e-mail: <u>laito@profibermail.dk</u>
Forlystelsesråd, bladudvalg:	Vita Horsmark, Tunøvænget 13, 5500 Middelfart ☎ 6441 4456, e-mail: <u>horsmark1@stofanet.dk</u>
Suppleant: (Moccamester)	Leif Horsmark, Tunøvænget 13, 5500 Middelfart ☎ 6441 4456, e-mail: <u>Leif.Horsmark@stofanet.dk</u>
Suppleant: (ass. Moccamester)	Irene Hansen, Hørvænget 25, Ågård, 6040 Egtved ☎ 7555 4718, e-mail: <u>pandora@profibermail.dk</u>

Møder afholdes den 2. mandag i månederne september-april og ofte i samarbejde med Fredericia Folkeuniversitet (FU). De begynder kl. 19.15 og afholdes på LOKALHISTORISK ARKIV, Frederik III's Vej 6, Fredericia. Mødelokalet er åbent fra kl. 18.30, således at der er lejlighed til slægts snak og til at benytte foreningens bibliotek. Møderne indledes med ”medlemmernes 10 minutter”, hvor der kan fortælles om gode oplevelser, givtige kilder, læses op, gives tips osv. Udlån fra foreningens bibliotek sker i forbindelse med møderne og der vil altid være hjælp at hente til tyding af gotisk skrift eller ideer til at komme videre. Kaffe/te ”ad libitum” 5 kr.

Medlemskab (incl. abonnement på ”Slægts - Tidende” og ”Slægten”) pr. år 190 kr. – par 260 kr. GÆSTER ER VELKOMNE. Gæstebilletter 35 kr. pr. foredrag.

<http://www.trekanten.webbyen.dk>

WEB – master: Kai Aurbo.

Angående artiklen ”Slægtsforskning i Slesvig Holsten” i Slægts Tidende, nr. 21, side 5 til 12.

Vi beklager meget, at der i ovennævnte artikel har indsneget sig så mange fejl.

Det er derfor besluttet at genoptrykke den folder om ”**Sønderjyske kilder**”, der blev udleveret ved slægtstemaftenen den 24. november 2010.

Folderen kan fås ved henvendelse til sekretæren.

Seneste nyt

Af Otto Geisler, sekretær.

Medlemsmøde den 11. april 2011

Formanden bød velkommen til denne sæsons sidste møde og gjorde opmærksom på sensommerudflugten til: ”Kartoffeltyskerne på Alheden” den 3. september med seneste tilmelding til Vita Horsmark den 28. august. Desuden forelå det nye sæsonprogram 2011-2012 samt Slægts-Tidende, nr. 21 til almindelig afhentning i pausen.

To nye bøger er tilgået biblioteket fra medlemmer: ”Fredericiabogen 1998” og ”Præstefruen i Lyngså og hendes familie”.

Efter fællessangen berettede Ester Nørrelykke i medlemmernes 10 minutter fra en hændelse i en justitsprotokol om en omstrejfende kvinde, der en frostklar aften i november 1774 søgte husly hos en familie i Kastkjær mellem Lunde og Nr. Nebel under angivelse af, at hun led af vattersot, men fødte tvillinger i dølgsmål og kastede dem på møddingen. Det hele uden at værtsfamilien anede uråd. Hele det juridiske apparat blev nu rullet ud med præst, herredsfoged, formodet barnefader og forhør. Kvinden kom i fængsel i Varde, men døde den 22. august 1806 i Viborg tugthus – alle oplysninger er fundet på Landsarkivet i Viborg.

Fæstebønder – godsarkiver

Foredrag ved Erik Kann, Genealog, Seniorkonsulent ved Kennedy Centret, København.

Erik Kann startede med udsagnet: ”Godsarkiver – en stat i staten” og videre, at der ville vente spænding og udfordringer.

Udgangspunktet var Holsteinborg gods på Sjælland, som Erik Kann vurderer, er det bedst beskrevne og dokumenterede samt bedst bevarede godsarkiv.

Alle blev revet med af foredragsholderen, som på forhånd havde omdelt to sider litteraturliste og to sider med tekstplancher.

Forinden vi finder oplysninger i godsarkiver, skal vi have kendskab til, om anen er selvejer, fæster eller lejer, og at der er mange typer af godser med forskellige grader af privilegier og størrelser.

Godsarkiver gengiver i sin bredeste form en slags dagbog om hverdagslivet på et gods, både hvad angår selve godsbygningen og ejeren, men samtidig om alt hvad der foregår omkring tilhørende gårde, fæstegårde, kirker og skoler.

Flere godser kunne have ejerskab i samme landsby, hvorfor man ikke kan sammenligne manglende folketællinger med tilsvarende opgørelse i godsarkiver.

Årstallet 1781 er året for de gennemførte landboreformer med fæsterettigheder og pligter.

1818 – 1828 var det hele ved at blive slået i stykker af landbrugskrisen efter Norges afståelse og Englands beskyttelsestold. I 1911 blev fæstevæsenet afviklet.

Hvis anen måtte være selvejer, kan dette bekræftes gennem en tinglysningsattest i Retsbetjentarkiverne.

Hvis anen er fæstebonde, fås de fleste oplysninger gennem godsarkivernes jordebøger, som er meget informative kilder, og fæste- og skifteprotokoller. [Se Aurelia-Clemons.dk. (Listing of Probates Extracted /Udpluk af skifteprotokoller)].

Erik Kann førte tilhørerne gennem en spændende historie med baggrund i godsregnskaberne.

I Holsteinsborgs godsregnskab er alt angående godset med dets tilliggender bogført i debet og kredit.

Gennem oplysninger i godsregnskabet fik vi en historie om byggerier, vedligehold, smedearbejde, anvendte mursten og om hvem, der gjorde hvad og til hvilken pris.

Vi fik oplysninger om hoveriprotokoller, en officiel protokol om skattebetalinger, og om inventarfortegnelser m.v.

Året 1817 er et vigtigt år at huske, fordi der hos private godsejere skete en omlægning i skiftet for fæstebønderne.

Uden for godsarkiverne kan der om godsernes folk, daglejere og udefra kommende håndværkere m.v. studeres i følgende arkiver: Amtstuerne, Rentekammeret (Finansministeriet), Retsbetjent- og Amtmandsarkiverne.

Erik Kann afsluttede et spændende og medrivende foredrag kl. 21.30.

Vi har modtaget følgende fra Svend-Erik Hansen:

En Bødkerlærling 1796

I Odense den 29. nov. 1780 viedes Elisabeth Birgitte Hansdatter og Jacob Pedersen i Sankt Knuds kirke. De er blevet forlovet 11. okt. 1780 i Peder Gravesens hus bag skolen, han er kusk hos grevinde Rantzau, vidner er Otto Hansen (som er Elisabeths bror) og Peder Gravesen. Hvor Jacob og Elisabeth stammer fra, er det aldrig lykkedes mig at finde ud af.

Elisabeth er ved vielsen allerede gravid og føder en søn, som den 31. marts 1781 bliver døbt Hans. Elisabeth og Jacob får kun dette ene barn. I folketællingen 1787 er Jacob nu kommet til Sukkerfabrikken, hvor han i folketællingen er opført som sukkersvend. Elisabeth og sønnen Hans bor i Skrædderstræde sammen med nogle betlersker.

Da konfirmationer ikke findes i kirkebøgerne for Odense på den tid, finder vi først oplysninger om Hans, da han skal i lære som Bødker og bliver indskrevet i Bødkerlaugets arkiv. Bødkerlaugets arkiv på landsarkivet i Odense rummer flere forskellige ting, bl.a. er lærekontrakter indskrevet i bøger som kopi.

Hans Jacobsen bliver indskrevet i Bødkerlavets arkiv i 1796, og her står:

No. 48 Aar 1796

Udi Den Hellige Trefoldig Heds Navn haver vi under skreven med hinanden følgende Lære-Contract oprettet Nemlig Jeg underskrevne Knud Thommesen Borger og Bøger (Bødker) her udi Odense, haver antaget Saasom og hermed antager en Dræng, hans fader Jacob Pedersen af Odense fø(d)t af ærlige Christelige og ægte forældre, at lære ham det ærlig og lovlige Bødker Haand Værk i 5 aar angaaende den 27. Marti 1796 til Vi skriver 1801 den 27 Marti i Samme Drængens lære Aar vil ieg hannem saaledes Lære, undervise udi Haandværket at hand efter udstaaende Lære Aar om hand sig ellers der Paa vil beflitte for en god Svend af Bø(d)ker Profestionen Kand Passere og i indeværende Lære Tid holder ieg min Søn med Ulden og Lerret af Klæde og Renlighed samt hans indskrivelse og udskrivelse Lauget naar hand skal Giøres til Svend.

Derimod lover og forpligter Med underskrevne Jacob Pedersen som forlover for bemeldte Dræng Hans Jacobsen at hand i sine lære Aar ærlig og upaaklagelig hos sin lære Mæster Sr. Knud Thomsen Bødker skal ustaae men og bevise sig mod Sin Mæster og Mæsterinde horig og flittig og lydig, saaledes som en ærekær lære Dræng sømmer og anstaar og uden sin Mæsters og Mæsterindes Tilladelse enten Dag eller Nat af deres Hus at udgaa men deri at indblive, for ser Hand sig herimod da skal hand et fierding Aar længer en(d) for hen mel(d)t for (h)ver gang

hand derimod han(d)ler staa udi lære eller og om hand imod forhobning uden billig eller lovlig Aarsag af sine lære bortgaar Da skal Vi som mel(d) Jacob Pedersen Paa egen bekostning eller forpligtet at forskaffe Drængen igen til Sin lære Mæster igen og hand saa et Aar længer at staa udi lære efter de Kongelige Anor(d)ninger.

At denne Contragt af os paa begge sider i alle maader skal blive efterkommet have Vidner med Vores egne Hender underskrævet.

Odense d. 27. Martius 1796 Knud Thomesen som Læremæster

Til vitterlighed at under skriver Vi

Jacob Pedersen Otto Knudsen

Hans Jacobsens videre færd i livet er kort, da han dør som 40-årig. Hans Jacobsen udstår sin læretid som bødker. Han bliver i 1805 gift i Sct. Knuds kirke i Odense med Anne Kirstine Rasmusdatter Drejer. De flytter til Næsbyhovedbroby Mølle, men ca. 1814 flytter de tilbage til Odense, hvor Hans Jacobsen nedsætter sig som frie Bødker med værksted udenfor Nørreport. Desværre dør Hans Jacobsen 1821. Om Anne Kirstine driver værkstedet videre, eller det ligger stille nogle år vides ikke, men værkstedet overtages af sønnen Jacob Hansen, der efter sin far's død også går i lære som bødker, men det er en anden historie.

Redaktøren har på [www. Bagklogskab.dk](http://www.Bagklogskab.dk) fundet følgende interessante artikel om livet som håndværkere på valsen
(artiklen relaterer lidt til Svend-Erik's historie og gengives her i uddrag).

Håndværkere på valsen

Nu om dage er det ret sjældent, at en håndværkersvend vandrer ud til fremmede lande for at se sig om og lære noget nyt.

I laugstiden, dvs. før 1857, var det almindeligt, at enhver svend foretog en større eller mindre rejse, og på den anden side af år 1700 var det endog en pligt, som enhver håndværkersvend måtte følge, og uden hvilken han ikke kunne blive mester.

Endnu lever der svende, der har været "på valsen", gået på deres fod fra by til by, arbejdet en uge eller en måned på de steder, hvor de fandt, at der var rart at være og noget nyt at lære, og derved tjent så meget, at rejsen kunne fortsættes.

De færreste, selv blandt dem, der i sin tid havde været "på valsen", vidste, hvad disse to ord egentlig betød. Oprindelig hed det "på vallen", og Vallen var den van-

dring omkring til mestrene for at søge arbejde, som de rejsende svende måtte foretage, når de på svendenes herberg havde eftersat valtavlen.

Men hele denne vandring var blandt håndværkerne i tidligere dage eet stort frimureri med de forunderligste udtryk og de særeste ceremonier, som alle måtte være godt inde i. Der skal derfor her gives et billede af, hvorledes håndværkerlivet var, den gang svendene vandrede.

I middelalderen kendte man ikke til begrebet: en svend. Håndværkerens medhjælper var hans dreng, og så han sig ikke i stand til at nedsætte sig som mester, ja så blev han ved med at være dreng hele sit liv.

Ført i 1400 tallet, da håndværkerne herhjemme begyndte at få fast fod i samfundet, da de skabte deres organisationer: Laugene, og da næringslivet undergik en forandring, først da skød svenden sig ind mellem mester og dreng, så at svend kom til at betegne den udlærte, den, der havde gjort sit svendestykke.

Knap 200 år senere kom der en ny ændring i håndværkernes forhold. Denne gang var det svendene, der rejste hovedet og fik dannet deres egne laug. Det skete under indflydelse af den fra Tyskland kommende "zunft".

Ved zunften må i korthed forstås dels det indbyrdes sammenhold for håndværkets æres skyld, dels et stort ydre apparat med en mængde ceremonier, som blandt andet fik sit udtryk ved svendeindvielserne.

Svendeindvielser - At være ubehøvlet

Behøvling

Svendeindvielser var sikkert af middelalderlig oprindelse og havde alle en symbolsk betydning. Når drengen havde gjort sit svendestykke og derved vist sig værdig til at blive svend, måtte også hans ydre væsen skifte udseende. Hos snedkerne kaldtes indvielsen "Behøvling" og bestod i, at udlærlingen blev lagt på en høvlebænk, hvorefter man

med en stor høvl antydede, at kanterne toges af ham, så at han blev en værdig og godt udseende svend, der havde aflagt alle læredrengens dårlige manerer. Den snedkersvend, der ikke havde modtaget denne indvielse, så man naturligvis ned på,

og man kaldte ham ganske naturligt for "ubehøvlet", et ord, der gik over i vor daglige tale og bruges den dag i dag om den, der ikke viser god optræden.

Hos feldberederne (dvs. skindberederne, garverne) hed ceremonien "Kroning", hos bagerne "Bagerdans" og så fremdeles. Hos bogtrykkerne kaldtes den "Depositsen". Dette er et latinsk navn, der betyder at aflægge, og det, som skulle aflægges, var også her de dårlige manerer fra drengetiden. Disse fremstilles på den måde, at udlærlingen var klædt i skind og med horn på hovedet, altså et dyr, men dette blev revet af ham, så at han fra et umælende dyr blev en ærlig svend.

Hvert fag havde sin svendeindvielse, og oprindelig indeholdt den mange gode råd for den unge. Men efterhånden udartede det sig til en række råheder, så at regeringen til slut måtte forbyde dem.

Havde den unge mand så gennemgået svendeindvielsen og var blevet en "zünftig svend", der var blevet drukket til af den store tinvelkomst under mottoerne: 1) med gunst, 2) for kunst, 3) ej omsonst, ja så lå hele den vide verden åben for ham, og han skulle nu vandre ud i den.

De fleste kom dog aldrig uden for landets grænser eller i det højeste en tur ned til de tyske byer, men andre, der havde den rigtige udlængsel i sig, fik set både Schweiz's bjerge og Italiens søer og skønne byer.

Herberg og vartegn

Når en sådan svend kom til en fremmed by, måtte han først aflevere sin kårde i vagten, for der var tider, da endog hver håndværkersvend bar sin lille lette "Degen" ved siden. Derefter gik han ind til byen og søgte efter svendeherberget.

Stueskilt fra Odense Bødkerlaug

Dette var kendeligt på, at der uden for det hang et herbergskilt, som ingen håndværkersvend kunne gå fejl af.

Var det en stor by med mange laug, havde hvert fags svende sit herberg, og på skiltet kunne man af den påmalede støvle, handske eller saks se om det var skomagerne, handskemagerne eller skrædderne, der havde hjemme her.

Var det et fælles herberg for flere laugs svende, var der inde i den store krostue ophængt tilsvarende stueskilte ved de forskellige borde, hvor de en-

En snedkervend fra ca. 1780.

kelte fag holdt til.

Herinde blev den rejsende svend modtaget af krofa'er. At være krofa'er var ofte en bestilling, der gik på tur mellem mestrene i faget, og en stilling, som var meget eftertragtet.

For selv om den ofte gav en del besværligheder, tjentes der som regel gode penge på den.

Når svenden havde fortalt, hvem han var og hvorfra han kom, blev der sendt bud efter Oldgesellen.

Denne var en af de ældre svende i lauget, der dels havde pligt til at tilsige svendene til laugsmøde, dels skulle styre laugets anliggender sammen med krofa'er og med to andre svende, skafferne.

Det første oldgesellen gjorde, var at forvise sig om, at han havde en virkelig zünftig svend for sig, idet denne måtte besvare en række spørgsmål på en ganske bestemt måde, der viste, at han var fuldt ud fortrolig med hele laugets og zünftens væsen.

Når han fortalte, at han tidligere havde været i de og de byer, måtte han samtidig gøre rede for, at han havde set disse byers "Vartegn".

Et vartegn var et særligt kendemærke for vedkommende by. I Kalundborg var det således en sten i byens udkant, i Skelskør et indhugget mærke i kirketårnet osv. Det første var meget åbenlyst og havde endog indhugget: Dette er Kalundborg vartegn, det sidste var meget skjult, og således skiftede det fra by til by.

Svendebrev og fnat

Oldgesellen visiterede den nyankomne og så bl.a. efter, at han ikke havde fnat, en meget frygtet lidelse blandt håndværkerne, der jo ofte kunne være henvist til at dele seng. Fnat skyldes en mide (fnatmide), som graver gange i overhuden og især i sengevarme er aktiv og fremkalder en voldsom kløe og "smitter" ved kropslig kontakt.

Endelig havde oldgesellen også den udvej for at være helt sikker på, at lade ham forevise sit svendebrev, der ofte var et stort og smukt dokument, som det dog netop af den samme grund ikke var almindeligt at medføre sig.

Et svendebrev fra ca. 1785

Var alt i orden, gik oldgesellen i gang med at "anskue" svenden. Han efterså da først valtavlen, der hang på herbergets væg.

På denne stod mestrene optegnet i den orden, hvori de sidst havde fået ny svend, en ordning, der især anvendtes i de tider, hvor der var mangel på svende og derfor rift om dem. Til andre tider stod mestrene opført i den orden, i hvilken de havde ytret ønske om at få svende.

Anskueningen fandt dog naturligvis ikke sted, hvis svenden havde "Fragbrev", dvs. brev fra en mester der i byen, som bad svenden komme og arbejde hos sig.

Var han derimod uden fragbrev, begyndte oldgesellen - eller i nogle laug den yngste svend "Ortjungen" - en rundgang til værkstederne med den nyankomne.

Her blev de modtaget af den ældst tilstedeværende svend, og for ham skulle den fremmede aflevere sin "gruss", en hilsen, der skulle fremsiges aldeles nøjagtigt.

Der var ganske bestemte regler for, om han skulle stå med huen i højre eller venstre hånd, eller skifte den om på et ganske bestemt sted i grussen osv.

En bødgersvend med sit svendestykke.

Også her måtte han besvare en række spørgsmål, inden han blev fremstillet for mester.

Havde denne så brug for ham, kunne han gå i arbejde næste dag, ellers måtte han videre til næste værksted.

Var der nu ingen, der havde brug for ham, eller havde han straks ved sin ankomst erklæret, at han ikke ønskede arbejde i denne by, havde han lov til at opholde sig en nat i herberget og få et gratis måltid mad der, og når han næste dag drog af sted, fik han yderligere en geskænk (tysk: geschenck) udbetalt, som satte ham i stand til at vandre videre til næste by.

Var han virkelig "gemacht gesell", en under alle zünftens love og ceremonier indviet svend, tilkom der ham endogså i visse laug dobbelt geskænk, mens de svende, der holdt sig uden for broderskaberne, naturligvis havde sværere ved at klare sig og blev behængt med alle mulige øgenavne som f.eks. "Strohsnider" hos snedkerne.

Men geskænten var ingen almisse. Det var en ret, som hver vandrende svend havde fordring på ved hele den måde, hvorpå zünften havde sat vandringen i system.

Mesteren

Svenden var ligesom drengen del af mesterens husstand, boede hos ham og spiste ved hans bord og betragtede i virkeligheden både mester og madammen som en far og mor. Kom han på gale veje, ja så reddede mester ham ud af kniben, og var det en særlig flink svend, betalte han måske også hans bøder af sin egen lomme.

Blev en svend syg, fik han sygepenge af svendeladen, men disse penge skyldtes meget ofte ret store indskud fra mesterens side.

Ville mester gøre sig en glad aften på kroen, tog han ofte sine svende med sig, og trådte nogen dem for nær, var han også mand for at vise vedkommende til rette. Svendeskråerne indeholdt naturligvis en række bestemmelser for forholdet til mesterne. Det var svenden forbudt at gøre vrøvl over maden, med mindre den virkelig var uspiselig.

Men da man altid spiste ved fælles bord, faldt det naturligvis sjældent for. Desuden skulle han være hjemme i mesterens hus inden vægteren sang ti, men da man på den tid oftest gik i seng kl. 8-9, var det ikke så tidligt et tidspunkt på aftenen som nu.

*Håndværkssvende på valsen.
Tegning af Nørretranders.*

Desuden begyndte arbejdet på værkstedet kl. 5 om morgenen, så gjaldt det om at få udsovet til den tid. Svendene havde dog en gammel ret til ikke at arbejde om mandagen, de holdt "blå mandag", men på den anden side var det under store bøder strengt forbudt af nogen som helst anden grund at gøre sig andre fridage i ugen end denne, og kl. 5 tirsdag morgen havde svenden at indfinde sig på værkstedet, og den mester, som ikke meldte ham til laug et, måtte selv betale bøde.

Skråen havde mange andre bestemmelser, der sigtede til at skabe en god tone blandt svende-

ne og gøre dem ansete blandt folk. Mens læredrengen selvfølgelig strøg ned ad gaden med tøfler på fødderne og med skødskindet flagrende, måtte en svend under bødestraf ikke vise sig uden for mesterens hus uden frakke, halstørklæde og hat.

Var svenden blevet træt af vandringerne eller længtes han efter at sætte foden under eget bord, ansøgte han laug*et* i den by, hvor han ville slå sig ned, om tilladelse til som indledning at måtte sidde mestersvendeår. Dette gik oftest sådan til, at han bestyrede værkstedet for en mesterenke eller for en syg mester og derved godtgjorde sin duelighed.

Det var dog ofte sådan, at man kunne blive fri for disse mestersvendeår mod at give en afgift til mester, og mestersønner eller svigersønner var altid fritaget derfor.

I 1600 kunne man imidlertid ikke uden videre afbryde sin vandring, når man behagede det. De forskellige laug fastsatte visse år, hvor man *skulle* vandre, og så skulle man yderligere arbejde et år i byen, inden man gjorde sit mesterstykke. Men var dette ikke tilfredsstillende, måtte man ud at vandre igen.

Dette viser også, at man ved vandreårene netop søgte at få de unges evner underbygget ved det nye, de så og hørte rundt om.

Desværre faldt dette efterhånden bort, og i de små købstæder i Danmark blev det efterhånden sådan, at en dreng blev sat i lære, blev svend og senere mester uden nogen sinde at have stukket næsen uden for den lune hjemlige rede.

Dette var selvfølgelig heller ikke af det gode. Den, der ikke ser noget nyt, som ikke taler med andre og lærer at bruge sine øjne samtidig med fingrene, han bliver aldrig andet end en dusinhåndværker.

Nej, den frejdige svend, der virkelig havde mod på livet og lyst til at gøre dygtigt arbejde, han snørede nu og da sin ransel, tog "ærlig afsked med sin mester uden trods, i ædru tilstand og uden sidevåben", således som Skråen forlangte det, og drog ud for at se sig om.

Med sin "Ziegenhainer" i hånden, en forsoren og zünftig fyr med sang på læben og et muntert ord til pigerne var han en smuk repræsentant for sin tid og sit håndværk.

Han drog ud og bragte altid noget med hjem - oftest noget virkelig godt!

(Forfatter oplyst som: S)

Sensommerudflugt, lørdag den 3. september 2011 med temaet:

”Kartoffeltyskerne på Alheden”

Af Otto Geisler, sekretær.

Der var i alt indgået 44 tilmeldinger fordelt med 9 personer fra Middelfart, 33 fra Fredericia og 2 personer, ville møde frem på Grønhøj Kro.

Kl. 10.20 afgik bussen fra ”Lokomotivet” ved Fredericia Banegård. I alt var 39 personer med bussen fra Besendahl Busser med Jan som chauffør, og ved Grønhøj Kro stødte de sidste 2 personer til.

(Svendborgturen i 2010 havde 41 medlemmer og gæster).

Formanden bød velkommen og fortalte kort, hvad vi kunne forvente os af turen. Undervejs gav Leif små orienteringer og historier tilknyttet de egne, vi kørte forbi på vej til Grønhøj Kro – blandt andet noget om Gudenåen/Skjernåen, hvis kilder var beliggende i nærheden ad den rute vi kørte, om mordet på Niels Jørgensen på Klode Mølle samt om Kong Knaps dige fra middelalderen og om mindestøtten på Grathe Hede fra kongemordet.

Ankom kl. ca. 12 til Grønhøj Kro, hvor vi indtog vores medbragte frokost i kroens madpakkestue.

”Grønhøj Kro er en Kgl. Privilegeret Kro fra 1848. Privilegiet indebar at alle, på hvilken tid af døgnet, kunne få et måltid mad og en seng at sove i. Til gengæld måtte kromanden brænde brændevin.

Det kunne gå lystigt til, når der blev indtaget visse mængder brændevin.

St. St. Blicher har i en af sine noveller skildret et slagsmål, som fandt sted på kroen. Den store lokale smed måtte til sidst hidkaldes for at smide gemytterne ud.

Byen Grønhøj er opført af kolonister, de såkaldte kartoffeltyskere, som kom til landet i 1756. Svenskerhuset, som ligger i krohaven, er i dag en udstilling omkring kartoffeltyskerne.

Huset har ligeledes fungeret som gæstehus for Hans Schmidt, når han malede på heden.

Grønhøj Kro har været i familiens eje siden 1864. der er tilknyttet landbrug til kroen. Avlsbygningerne anvendes i dag til vogn- og landbrugsmuseum.”

Kilde: Grønhøj Kro's hjemmeside

Ca. 12.45 mødtes vi med turens guide Elsa Steen Ølgaard, som er direkte efterkommer i syvende generation efter kartoffeltyskerne i et meget blandet slægtsforhold på stedet. Elsa Ølgaard er kendt af foreningen efter et medlemsmøde den 11. oktober 2010 med et foredrag, man sent vil glemme.

Tyskerne blev ”landsat” i Fredericia i 1759 på foranledning af Hans de Hoffmann, præsident i Fredericia.

Derfra vandrede de til fods hele vejen til Grønhøj. Kartoffeltyskerne fordelte sig således, at 30 gårde blev opført i Haurdal til de reformerte og 30 gårde i Grønhøj til de Luthersk-evangeliske.

[I Fredericia havde man dyrket kartofler siden 1720’erne. Det var de franske huguenotter, der her gjorde kartofflen kendt].

Vi kørte til Frederiks Kirke. Kirken er placeret lige midt mellem Grønhøj og Haurdal – 1542 favne fra hver by. Vi var heldige at få adgang til kirken, da der senere skulle være et bryllup.

Elsa fortalte om kirken, at den var opført på Frederik d. V^s bud alene af kartoffeltyskerne, og at kirkens grundplan var bestemt af et tag på en tørrelade fra det statsejede teglværk i Skræ, som skulle nedrives.

Kirken er meget spartansk udsmykket men alligevel meget stilren med en udformning, som var tilpasset fra kartoffeltyskernes hjemegn. Kirken blev indviet den 16. april 1766.

Prædikestolen var den oprindelige fra 1766, mens altertavlen med megen forgyldning er fra 1832.

I begyndelsen havde kirken ikke noget alterbillede – og det passede de reformerte godt. Men den lutherske menighed savnede et alterbillede, som de senere fik foræret af Hans de Hofmann. Efter en restaurering i 2003 kom et nyt alterbillede af billedkunstneren Maja Lisa Engelhardt, som forestiller Kristus, der træder frem bag forhænget. Det korresponderer med det vævede altertæppe med motiv fra Pagtens Ark af samme kunstner.

Fra 1872 blev der ikke mere prædikeret på tysk, og fra 1932 indgik den som en almindelig dansk sognekirke.

På kirkegården er rejst en mindesten i 1759 med tyske slægtsnavne.

På stenen står i dag følgende: 1759 – 1759. ”*Fra fremmed land de kom, og Danmarks Sønner blev her i Sten dem Slægten Minderuner Skrev*” og med 30 slægtsnavne: Agricola, Betzer, Bitsch, Bräuner, Bärthel, Cramer, Dickes, Dürr, Frank, Gantzhorn, Harritz, Herbel-Schmidt, Hermann, Herold, Jung, Krath, Kriegbaum, Laier, Lauth, Marquardt, Maul, Morratz/Morast,

Märcher/Märker, Philbert, Rost, Schönheiter, Wacher/Wackerhausen, Wendel, Winkler, Würtz.

Navnet Gantzhorn er tilføjet senere, og navnet Wendel er en fejl. Navnet burde ikke stå der, eftersom der ikke indvandrede nogen slægt af dette navn.

Vi besøgte kirkegårdens ældre del. Tyskerne fra Grønhøj blev begravet nord for kirken og tyskerne fra Haurdal syd for kirken.

Lige til venstre for kirkedøren på kirkegården står en kirkeklokke, hvis historie er, at der i henhold til et testamente i 1986 skulle opsættes ”en klokke” i kirken – som blev misforstået til, at der blev fabrikeret en bronzekirkeklokke i stedet for et ur. Ingen i menigheden ønskede denne klokke opsat, derfor står den her på en sokkel.

Herefter kørte vi ind til Frederiks til et anlæg, hvor der er opsat 2 granit-skulpturer: Kartoffelpigen for 225-året for kartoffeltyskernes bosættelse (Ole Mynster Herold) og til to bjælkeformede granitsten på en granitsokkel. Stenene hælder mod hinanden med en overligger, der symboliserer integrationen mellem danskere og kartoffeltyskerne, opsat i 250-året for tyskernes bosættelser.

Vi kørte herefter til et markant sted for kartoffeltyskerne, nemlig Firehuse, som netop består af 4 gårde, to og to tæt beliggende på begge sider langs ”bygaden”. Disse gårde har indtil for nylig alle været ejet og beboet af direkte efterkommere af kartoffeltyskerne.

Derefter var det kaffetid på kroen med hjemmebagt kringle efter en opskrift fra ejerens bedstemoder.

Lige inden var der tid til at besøge landbrugsmuseet i de gamle stalde og laden på kroen samt i ”Svenskehuset”, som var indrettet til museum og mindestue for kartoffeltyskerne på egnen.

Her sluttede den storslåede guidede tur med Elsa Steen Ølgaard, og i stedet fortalte kroens ejer sin slægtshistorie fra 1864 og til i dag blandt andet med fællessang og guitarledsagelse.

På hjemturen slog vi et lille smut om Kongenshus Mindepark på 1200 hektar, hvor vi kunne skue ud over det mægtige lynglandskab, hvor efterårslyngen var begyndt at blomstre. Herefter gik det direkte mod Fredericia, men med en lille aftrædelse til at drikke en øl eller vand. Ankomst til Fredericia ca. kl. 18.05 efter en fortrinlig tur med ca. 23 grader C hele dagen.

(Se endvidere omtalte referat om Elsa Steen Ølgaard’s foredrag den 11. oktober 2010 i Slægts-Tidende nr.: 20)

Besøg på Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm i København

”Landsarkivet lukker fra nytår”,

– lød den noget chokerende oplysning fra den vagthavende arkivar. Og det er sandt nok, idet Landsarkivet lukker og flytter fra sin historiske placering på Jagtvej 10 (nuv. Nuuks Plads 2) og skal fra nytår dele læsesal med Rigsarkivet.

Vi har derfor valgt at arrangere en fællestur mens tid er

onsdag den 12. oktober 2011

Vi kan – og vil – forhåndsreservere op til 15 pladser på læsesalen, mens vi vil lade transporten til København være individuel valgfri:

Arrangeret samkørsel i bil fra Fredericia t/r: 250 kr. + bus i Kbh.: 28 kr. (2 klip)

Tog incl. pladsbillet 65-billet t/r: 364 kr. / standard t/r: 668 kr. excl. bus i Kbh.
(Afgang Fredericia 7.30 – hjemkomst ca. 19)

Hvad har Landsarkivet i København at byde på?

Det samme som de andre Landsarkiver for deres dækningsområde. Bl.a.:

- Kirkebøger, som er for nye til at være kommet på Arkivalieronline
- Skifteprotokoller
- Godsarkiver
- Retsbetjentarkiver
- Bispearkiver
- de københavnske dødeblade (døde i Kbh. 1893-1923)

– **samt ikke mindst:**

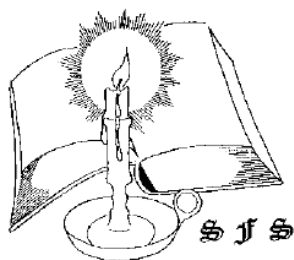
LÆGDSRULLER fra hele landet på åbne selvbetjeningsreoler.

Bemærk: Vi har programlagt en slægtstemaaften onsdag den 28. september 2011: ”Bestilling via Daisy” som forberedelse til arkivbesøget i København.

**Sidste frist (bindende tilmelding) den 28. september til
forlystelsesråd eller formand.**

De fristende lægdsrullereoler på Landsarkivet i København

Slægtshistorisk Forening Sønderjylland

inviterer til

30 års jubilæum & Slægtsforskertræf

lørdag den 24. september 2011 på Sønderborg Bibliotek.

Slægtsforskertræffet er en hyggelig dag, hvor det vil være muligt at se andres forskning, høre foredrag, få nye impulser og ideer til egen slægtsforskning, samt kontakt til andre slægtsforskere.

Alle interesserede inviteres til at møde op og vise noget af den spændende slægtsforskning vi hver især arbejder med. Det kan f.eks. være et ringbind med breve, udkast til en slægtsbog, postkort, diasshow på PC eller slægtstavle, der kan hænges op. Kun din egen fantasi sætter grænser for, hvordan du vil præsentere din interesse.

Om du er nybegynder eller har slægtsforsket i flere år er uden betydning — alle er velkomne til at deltage i Slægtsforskertræffet.

Dagens program:

Kl. 10.00-14.00: Udstilling og hyggeligt samvær.

Kl. 14.00-15.30: Foredrag: "Dansk udvandringshistorie" ved projektleder cand.mag. Torben Tvorup Christensen, Det Danske Udvandrerarkiv.

Tilmelding som udstiller skal ske senest 11. september 2011 til foreningens sekretær på mail: skriver@shfs.dk eller telefon 74 42 21 13 (bedst efter kl. 17).

Tilmelding som udstiller er nødvendig, da foreningen sørger for en gratis madpakke til hver udstiller.

Se www.shfs.dk

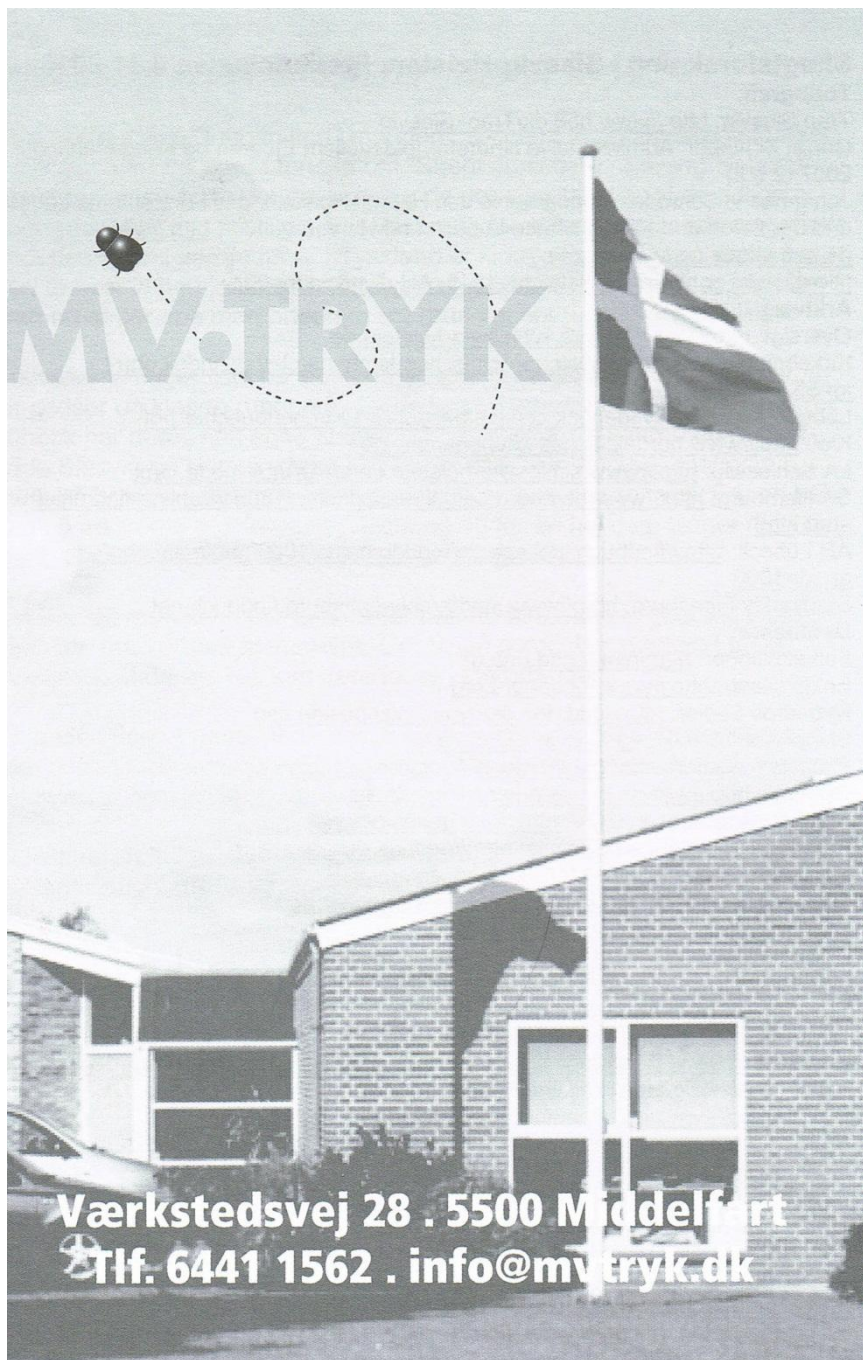
MOLF's aktivitetskalender 2011-12

- 17. oktober:** Journalist Elsa Steen Ølgaard,: ”Kartoffeltyskerne på Alheden”
- 21. november:** Esben Brage: ”Thorø og Plums storhedstid”
- 5. december:** Julehygge med musik.
- 16. januar:** Bodil Carlsen og Helene Kruse:
”Det Gamle Sygehus i Middelfart”
- 20. februar:** Generalforsamling. Derefter Hans Henrik Skieller og Peter Storm: ”Middelfart i ord og toner”. (Foreningens 25 års jubilæum markeres denne aften)
- 19. marts:** Lisbeth Weitemeyer: ”St. St. Blicher”

Arrangementerne foregår på **mandage kl. 19.30 i Middelfart Sognegård.**

- Søndag d. 13. maj:** Udflugt til Blicher-egnens Museum i Thorning og besøg i Thorning Kirke.

Værkstedvej 28 . 5500 Middelfart
Tlf. 6441 1562 . info@mvtryk.dk